

УДК 316.4.063.3/4(477):(4)

П. А. Кравченко, А. І. Мельник

ВІТЧИЗНЯНИЙ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ЯК ОСНОВА ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР

Активне включення України у процеси загальноєвропейського розвитку та її повноцінна інтеграція до Європейських структур базується на об'єктивних передумовах і власному культурно-історичному досвіді. Необхідною умовою трансформації України в модерну європейську державу є проведення низки економічних, політичних та правових реформ.

Ключові слова: *геополітика, Європейський Союз, загальноєвропейський простір, інтеграція, культурно-історичний досвід, трансформація.*

Природно склалося так, що з давніх-давен Україна являла собою землю, навколо якої зосереджувались геополітичні суперечності греко-візантійського

(серединоземного) та передньоазіатського світів. Через ці землі проходив знаменитий шлях із Варяг у Греки. З євразійських степів в українські землі вселялися кочові племена, зокрема кіммерійці. Десь на початку VII століття до н.е. тут з'являються скіфи. Вони ввійшли в контакт з грецькою цивілізацією й одночасно зіткнулися з нею, що й стало, зрештою, початком кінця величі й слави цього талановитого люду. Близько 400 років в українських степах панували сармати. На межі VII-VI століть до н.е. в причорноморських районах розгортались грецькі поселення.

Прадавні українці – корінне населення цього краю – суперечливо сприймали впливи прийдешнього люду. Вони запозичали від нього все те, в чому вбачали насамперед свою нагальну чи перспективну практичну потребу та одночасно з дивовижною завзятістю охороняли й утримували своє споконвічне ество: культуру, ментальність, побут, звичаї, яке виокремлювало їх серед племен і народів того історичного періоду й дозволило, в решті-решт, згуртуватися в націю та державу. Історичними напрямками попередньої української геополітики, як зазначають Л. Губерський, В. Андрущенко, М. Михальченко, був захист земель і держави від набігів кочових племен, особливо від монголо-татарської навали, контакти з греко-візантійським та західноєвропейськими державами, суперечлива вживаність в умовах експансії в Україну росіян, литовців та поляків, збереження власного й потаємного етнонаціонального «Я», концентрацією якого є споконвічне прагнення до незалежності та свободи [8, с.263].

Пограниччя об'єктивно зумовило дві головні тенденції: 1) поєднання взаємовпливів двох світів і 2) внутрішній самозахист від них, прагнення самозбереження у первозданній якійсній витонченості. Зміщення центру тяжіння в бік першої тенденції невідворотно веде до розшарування пограничного етносу; його повна переорієнтація у зворотному напрямі – до самоізоляції, застою, виродження. Українцям майже вдалося оптимізувати цей процес: балансуючи між Сходом і Заходом, вони залишились українцями, зберегли свою ментальність та культуру, однак вимушені були поступитись державністю, до відродження якої народ повернувся майже через 750 років.

Проте століття існування України у складі євразійської імперської системи не змогли винищити цю природну фундаментальну ознаку української нації. Вся українська історія сповнена безлічі яскравих прикладів, які переконливо свідчать, що за своїми історико-культурними, політичними, ментальними джерелами Україна завжди належала до Європи. Колиска української державності – Київська Русь – протягом декількох століть була однією з провідних держав середньовічної Європи. Древній Київ був визнаним культурним, дипломатичним і торговельним центром континенту.

Найважливішою подією в історії Київської Русі стало прийняття християнства, що у цивілізаційному та геополітичному вимірах сприяло приєднанню українського народу до сім'ї європейських народів, поширенню багатопланових зв'язків не тільки із Візантією, а й з іншими європейськими країнами. На думку вчених Є. Афоніна, О. Бандурки, А. Мартинова, прийняття християнства у візантійській формі не завадило Київській Русі наслідувати переважно західну соціальну й політичну структури, справило вирішальний вплив на всю подальшу історію України, визначило схильність її народу до лібералізму,

парламентаризму, конституціоналізму [1, с.83-90]. Визнанню Київської Русі як провідної європейської держави сприяло активне проведення дипломатичної діяльності майже всіма київськими князями. Поширення та зміцнення довіри між народами, взаємовплив і взаємозбагачення культурних традицій розвивалися завдяки міждержавним династичним шлюбом [20, с.48-61].

Взаємозв'язок із Європою посилювався за часів Галицько-Волинського князівства. Важливою особливістю його існування було те, що князівство об'єднувало в своєму складі лише етнічні українські землі. Беручи активну участь у політичних та економічних справах Європи, Галицько-Волинська держава була залучена й у процеси духовного розвитку Західної Європи, збагачувала її культурним впливом і збагачувалася сама. Внесок Галицько-Волинської держави у європейську історію є безцінним, оскільки саме на її землях спинилася монголо-татарська навала, що зберегло решту європейських країн від руйнування та поневолення. Про рівноправний статус Галицько-Волинського князівства серед решти європейських країн свідчить його визнання Ватиканом та коронація Данила Романовича Римським Папою у 1253 році.

У польсько-литовську добу за всієї суперечливості бездержавного статусу існували досить сприятливі умови для залучення українського народу до кращих традицій європейської культури, здобутків в економічній сфері, розвитку місцевого самоврядування. Українська освіта і культура розвивалися в органічній єдності із європейськими аналогами. Цьому сприяла розвинута мережа освітніх закладів, серед яких виділялись Острозька та Києво-Могилянська академії.

Виникнення українського козацтва та його активна участь у подіях європейського життя XVI – XVIII століть є справжнім феноменом європейської історії. Козаки беруть найактивнішу участь у європейській політиці. Визвольна війна українського народу під проводом Б. Хмельницького, успішність якої значною мірою визначалась активною дипломатичною діяльністю, сприяла фактичному визнанню молодої держави на європейському континенті. Можна стверджувати, що українська дипломатія 1648-1657 років функціонувала на рівні тогочасних дипломатій європейських держав та відігравала важливу роль в утвердженні козацької України як впливового суб'єкта міжнародних відносин у Європі. Низка помилок, допущених наступниками Б. Хмельницького, імперська політика царської Росії призвели до втрати державності. На деякий час автономія Гетьманщини забезпечувала певний захист розвитку української культури. І ця культура наприкінці XVII – на початку XVIII століть досягла таких висот, що це дає право поставити Гетьманщину часів І. Мазепи, І. Скоропадського, Д. Апостола та К. Розумовського на один рівень із найбільш освіченими країнами Європи.

До кінця XVIII століття Україна була самобутнім суб'єктом історії Європи, вона посідала важливе місце на континенті, її знали, про неї писали політики, визначні діячі західноєвропейських держав – Німеччини, Австрії, Франції та ін. Але згодом Україна дедалі більше перетворюється на периферію імперії, зв'язки із Європою слабшають, самобутні соціальні й культурні структури, які склалися в Україні за козацьких часів, руйнуються, українські таланти масово реалізують свої здібності в Росії. Таким чином, російська імперська пропаганда була досить ефективною, оскільки на рубежі XVIII-XIX століть. Європа майже забула про існування України [11, с.6].

У ході визвольних змагань 1917-1920 років Україна знову стає активним суб'єктом міжнародного життя. Прозахідна орієнтація посідає важливе місце у зовнішній політиці Центральної Ради, Гетьманату, Директорії. Із небуття відроджується українська дипломатія, налагоджуються зовнішньополітичні зв'язки із країнами Європи, кращі традиції суспільно-політичного і культурного життя Заходу повертаються на українську землю. Діапазон зовнішньополітичної діяльності Української держави суттєво зростає: 11 зарубіжних місій було акредитовано у Києві, 10 українських дипломатичних представництв відправлено за кордон, переважно у європейські країни [6].

Безумовно, тут велику роль відіграли не тільки орієнтації української інтелігенції на Захід, але й «утеча» з-під впливу Російської імперії, й знання того, що несе із собою більшовизм, і розуміння того, що без підтримки Західної Європи буде складно утримати незалежність. Приблизно такі ж самі фактори діяли ще у декількох країнах, які виборювали незалежність від Росії, – Польщі, Фінляндії, Литві, Латвії, Естонії. Цим країнам вдалося згуртуватися навколо гасел незалежності, досягти підтримки європейських держав і отримати суверенітет. В Україні ситуація була інша. По-перше, більшовики, які захопили владу в Росії, розуміли, що без України Росія як імперія (хоча й під новою назвою) існувати не зможе, тому їхня агресія проти незалежної України була настирливою та відчайдушною. По-друге, Росія, зокрема й більшовики, мали сильну проросійськи налаштовану частину населення, на яку могли спиратися у своїй експансії. По-третє, населення України не було достатньо згуртованим і політично активним у боротьбі за незалежність. Між іншим, ці ж фактори працюють, хоч і меншою мірою, й у сучасній Україні.

Якраз слабкість українського національного руху, неготовність державної еліти ефективно керувати суспільними процесами, абсолютна індиферентність більшості населення України до захисту свого суверенітету, несприйняття незалежності України з боку США, Англії, Франції призвели до поразки визвольних змагань і окупації українських земель більшовицькою Росією та іншими країнами. У той же час проблеми із визначенням зовнішньополітичних пріоритетів, відсутність чіткої концепції міжнародної політики суттєво прискорили втрату незалежності. Прагнення балансувати між Росією і Німеччиною, Росією й Антантою та намагання – вживаючи сьогodнішню термінологію – проводити «багатовекторну» зовнішню політику виявилися хибними, якщо не фатальними, адже це внеможливило здобуття надійних союзників та ускладнювало вироблення оптимальної зовнішньополітичної стратегії в умовах збройних конфліктів і геополітичної й ідеологічної конфронтації. Більша частина українських земель опинилась у лещатах Радянського Союзу – однієї з найжорстокіших тоталітарних імперій в історії людства. Питання самовизначення української нації було відкладене на довгі та трагічні 70 років. Тому сучасна «багатовекторність» корегується як європейська орієнтація зі збереженням рівноправних відносин з Росією.

В українській суспільно-політичній думці протягом XIX-XX століть сформувалися такі основні геополітичні вектори: слов'янофільський, чорноморсько-балканський, західноєвропейський, чорноморсько-балтійський, геоцентричний, східно-західної рівноваги [14, с.55]. Слід відзначити, що

західноєвропейський вектор був одним із провідних в українській геополітиці. Одним із найперших послідовних «західників», котрі залишили по собі літературно-публіцистичну політичну спадщину, був Пилип Орлик – автор відомого історичного документа, який частина українських дослідників трактує як перший варіант (проект) української конституції.

Європейські погляди пропагував М. Драгоманов. Оскільки Західна Європа була джерелом прогресу, то й залучення України до європейських цінностей, на його думку, сприяло б її ефективному розвитку. М. Грушевський відзначав, що у порівнянні з народом великоруським український є народом західної культури. Тим часом як Московщина все більше ігнорувала спадщину, одержану від Київської держави, і все більше піддавалася азійським впливам, Україна жила одним життям, одними ідеями із Заходом, у нього черпала культурні засоби, у нього брала взірці для своєї культури [7, с.234-236].

Достатньо аргументовану концепцію розходження постдавньокиївських країн і народів висуває М. Михальченко, який вважає, що Київська Русь сформувалася як держава, пережила свій розквіт та розпалася. Її історію не можуть включати до своєї історії ні сучасна Росія, ні Україна, ні Білорусь. Вони повинні рахувати свою історію з тих часів, коли почали складатися як етноси й держави, тим більше немає підстав трактувати московитів і українців «братськими народами», оскільки ці народи формувалися на різному етнічному ґрунті. Значно ближче етнічна приналежність українців та білорусів, які пережили період ідентифікації в часи спільної Литовської держави [16, с.274-311].

Історія і сучасність у їх єдності визначають першу головну лінію української геополітики. «Пограниччя» не щезло, не розчинилось у глибині віків, перебігу подій та історичних колізій. Його не зняла й державність, проголошена в 1991 році. Україна сьогодні, як і колись, стоїть на межі взаємодії цивілізацій. Її історичне покликання залишається актуальним, нагальним і невичерпним.

Як суттєвий фактор європейської та навіть світової геополітичної ситуації Україна розглядалась практично в усіх геополітичних доктринах від Ф. Ратцеля до З. Бжезинського. І це при тому, що вона не мала статусу незалежної й суверенної держави, а існувала як регіон (район, країна, республіка) колишніх царської Росії та СРСР. Утім, це і зрозуміло. Географічне розташування, економічний потенціал, військово-промислові ресурси, демографічний фактор та низка інших чинників не могли бути не поміченими дослідниками й практичними політиками. Навіть незважаючи на можливі політичні ускладнення, які могли бути ініційовані теоретичними висновками, останні практично завжди підкреслювали і прораховували роль «українського фактора» в розгортанні тієї чи іншої ситуації в Європі.

З отриманням незалежності Україна відразу ж утвердилась у статусі помітного, а може, й значного фактора світової геополітики. Її європейське значення стало незаперечним і загально визнаним.

Аналізуючи роботи С. Хантингтона, Г. Кісінджера, З. Бжезинського та (інших західних дослідників, можна простежити інтегративну оцінку українського геополітичного фактора у світовій історії, сьогоденні та в майбутньому [2, с. 102; 259; 192].

По-перше, практично кожен з відомих геополітиків ХХ століття, підкреслюючи унікальність української культури, способу життя, виробництва і побуту, характеризував їх як такі, що значно перевищують якість та рівень розвитку загальноросійської матеріальної й духовної культури. Виходячи з цього, вчені робили висновок про те, що рано чи пізно українська людність мала утворити свою власну незалежну державу, котра стане в майбутньому суттєвим фактором європейської геополітики. Другою провідною думкою, на якій сходяться практично всі визначні теоретики, є положення про близькість української культурної традиції та самого стилю життя українців (історичних традицій, господарських ознак, релігійно-етнічних особливостей тощо) до середньоевропейського типу. Співжиття українців з росіянами, на думку європейських учених, обмежує перспективи їхнього розвитку. Характер цього співжиття підпорядкований зросійщенню українців, відторгненню їх від Європи й у кінцевому розумінні знищенню як самостійного етносу і культури.

Третьою інтегративною позицією, на якій сходяться класики геополітики ХХ століття, є думка про колосальну значущість України для розвитку європейських народів, побудова спільного європейського дому. Україна, на їхній погляд, є «остання лінія», «культурний кордон» Європи, що захищає її від гегемоністичних претензій Росії, постійного і потужного азіатського тиску.

Х. Макіндер прямо говорить про те, що сучасна Росія перебрала на себе всі функції колишньої Монгольської імперії. Від неї надходить найвідчутніша загроза європейській і світовій демократії й свободі. Зупинити Росію інакше, ніж створенням та підтримкою своєї «буферної зони», неможливо. Саме тут і виявляється могутня геополітична роль України, яка може стати такою зоною за умови перетворення її в незалежну і суверенну державу. Думка Х. Макіндера має фундаментальний характер: «географічна вісь світу», «світовий острів», «осередня земля» тощо – ось опорні категорії, на яких він базує найсміливішу на той час схему інтерпретації політичної історії світу [18, с.154-164].

З другого боку, значущість України, як фактора європейської геополітики, визначається її потужним природо-ресурсним і людським, культурно-історичним та сучасним активно-творчим потенціалом, господарськими здібностями, трудовою дисципліною й дивовижною бережливістю українців. Свої господарські чесноти та здібності вони щедро делегують у європейський світ, що є фактором його зростання та розквіту [19]. При цьому Україна, як правило, не отримує зворотної віддачі.

Дослідники підкреслюють ще одну важливу геополітичну рису України в європейському просторі. Вона пов'язана з такими рисами українського національного характеру, як миролюбність, демократизм, поблажливість. На думку вчених, за умови звільнення України від іншої державної залежності, вона зробила б серйозний внесок до справи підтримання миру й стабільності в цьому регіоні [17].

Таким чином, Україна об'єктивно поставлена в ситуацію бути вагомою складовою європейської й світової історії, відігравати в ній аж надто помітну роль. Зрозуміло, з отриманням статусу незалежної держави, ця вага і роль значно збільшується. Але країна повинна самоствердитися, стати на рівень вимог історичного часу та історичного простору.

Утім, зазначають науковці, сьогодні існують значні, але неоднозначні перспективи входження України до Європейського простору [12, с. 3; 64]. В Україні в 2007 році перемогла прозахідна політична еліта, і це стимулює євроінтеграційні процеси. З одного боку, Україна сама потребує того, чого вимагає від неї Захід, – посилення демократії, розбудови ринкової економіки, незалежної судової системи, забезпечення свободи ЗМІ, вільного волевиявлення громадян. Це збігається з її національними інтересами. З іншого – активізація впливу Росії, активізація зусиль проросійських кіл для залучення України до євразійських структур та намагання послабити українську державу (оскільки її посилення перешкоджатиме проросійським інтеграційним процесам на пострадянському просторі), що суперечить нашим національним інтересам [13]. Уся передвиборча кампанія будувалась на протистоянні проросійських і прозахідних сил, але перемога останніх дозволила посилити сподівання на глибшу співпрацю з ЄС у найближчій перспективі. Як наслідок – перемога В. Ющенка в 2004 році, в 2007 році, зміна геополітичного спрямування політичної еліти України, в тому числі частини так званої «донецької».

У зв'язку з цим змінюється контекст взаємостосунків Україна – ЄС. Це підкріплюється різними як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками.

По-перше, зближенню з ЄС сприяють геополітичні процеси. Членами Євросоюзу стають не просто пострадянські держави, але й деякі колишні республіки СРСР. Більше того, в 2007 році відбулося чергове розширення ЄС за рахунок східно- та південноєвропейських країн. Протяжність кордону України з ЄС невинно зростає. При 4558 кілометрах усєї протяжності сухопутного кордону після очікуваного прийняття до ЄС Румунії лінія спільного з Євросоюзом кордону становить 1062 кілометри, або 23% [21, с.3-5]. Тому й визріває ідея вільної економічної зони з ЄС.

Динамічно розвивається й торговельно-економічне співробітництво між Україною та Європейським Союзом. Стабільно зростає двосторонній зовнішньоторговельний оборот та прямі іноземні інвестиції з країн ЄС в українську економіку. Сьогодні ЄС є найбільшим зовнішньоторговельним партнером України у світі.

По-друге, результати президентських виборів в Україні й парламентські вибори підняли досить високу хвилю сподівань на вступ України до ЄС. Зміна позицій викликана: чіткою асоціацією на Заході зміни нової системи влади зі зміною політичного режиму; зміною ставлення гілок влади України до євроінтеграції на державно-інституційному рівні України: поступово зростає рівень державних інститутів, які займаються євроінтеграцією. У парламенті утворено окремий Комітет з питань євроінтеграції. У Кабінеті Міністрів до цього часу євроінтеграцією займалось Міністерство економіки, сьогодні – це сфера діяльності на рівні віце-прем'єр-міністра; відбуваються суттєві зміни у ставленні Заходу до України. Якщо раніше заяви про вступ України до ЄС негативно сприймалися у керівних інституціях Євросоюзу, то сьогодні про безперспективність членства не говорить ніхто, і все більше чиновників ЄС висловлюються за таку перспективу України, покладаючи надії на Вільнюський саміт.

Однак слід чітко розрізняти два поняття: проведення символічної політики (вербального вираження очікуваної діяльності) та виконання умов вступу до Євросоюзу. Так, Україну почали позитивно сприймати в демократичному світі, але не треба забувати, що сьогодні лише реалізуються передумови нової моделі держави та суспільства, й при цьому багато що залежить від волі як еліти, так і всього українського народу. Україна має відповідати копенгагенським критеріям, які передбачають стабільність установ, що гарантують демократію, верховенство права, забезпечення прав людини, повагу та захист прав меншин, ринкову економіку. Окрім цього, вона має взяти на себе зобов'язання, які випливають із членства ЄС. Так, Україна стала учасницею значної кількості важливих міжнародних договорів, однак це не має визначального впливу на її внутрішню політику. Адже більшість реформ переважно мали символічний характер. Крім того, почергова влада проєвропейських і проросійських сил гальмує європейську інтеграцію України.

Україна потребує реалізації на практиці чіткої стратегії щодо ЄС, яка базувалася б на розумінні природи, динаміки та необхідних умов європейської інтеграції. Як зазначається в сумісному заключному звіті Фонду імені Стефана Баторія та Міжнародного фонду «Відродження», щоб надати змісту своїм проєвропейським сподіванням, українська політична еліта повинна зосередитися не лише на питаннях безпеки. У стосунках з ЄС надмірна увага до геополітики виявляється інколи недоречною, спотворюючи українські пріоритети щодо ЄС. З часів незалежності українські еліти підкреслюють «геополітичну важливість» України для Заходу та самовпевнено вірять, що Україна «надто важлива, щоб зазнати невдачі». В Україні погано розуміють той факт, що ЄС є спільнотою, об'єднаною більше економічними і моральними спільними цінностями, зобов'язаннями та солідарністю, а також що членство в ЄС дає не лише права й повноваження, а й вимагає сповідування його цінностей та відданості, яка викликає довіру. Українська політична еліта мусить належно усвідомити та прийняти той факт, що для ЄС демократичний розвиток та економічна діяльність України важливіші, ніж її геополітичне значення, хоча і його не можна ігнорувати.

Отже, наголошується у звіті, європейська інтеграція України залежить від прогресивної внутрішньої європеїзації. Тому, щоб наміри України викликали довіру, європейська інтеграція мусить стати її пріоритетом у внутрішній політиці. Реформи, які здійснюються поки що вкрай нерішуче й непослідовно, потребують потужного імпульсу. Задекларовану прихильність українських політиків до ідеалів ЄС – демократії, верховенства права та поваги до прав людини – треба підкріпити ділом. Крім того, половинчате втілення економічних реформ, Постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2013 року про призначення вступу України до Європейського Союзу викликає й далі сумніви щодо відданості Києва засадам дієвої ринкової економіки, а також нормам соціальної солідарності, демократії та свободи.

Таким чином, якщо Україна прагне європейської інтеграції, то вона не повинна обмежуватися зовнішньополітичними деклараціями. Щоб європейські наміри України заслужили серйознішої уваги й довіри, їх слід підтримати щонайдетальнішою програмою внутрішніх реформ. Важливо наголосити, що ці реформи – не якась суто дипломатична поступка в бік ЄС, а необхідна передумова

трансформації України в модерну європейську державу. Проте об'єктивно треба визнати, що й сама Україна активно робить певні кроки в напрямі Європейської інтеграції. З метою реалізації положень Стратегії інтеграції України до ЄС органами виконавчої влади було розроблено та Указом Президента України від 14 вересня 2000 року схвалено Програму інтеграції України до Європейського Союзу [13, с.3-8], прийнято низку документів з євроінтеграції Верховною Радою.

Розгортаючи визначення контексту європейських геополітичних реалій України, слід зазначити, що в площину найважливіших завдань необхідно покласти набуття державою якостей вигідного, надійного в економічному і політичному вимірах партнера на європейському просторі. На думку експертів, характер та рівень співробітництва з ЄС, перспектива української євроінтеграції залежатиме від внутрішніх трансформацій в Україні, від створення умов для стабільного демократичного розвитку, підйому вітчизняної економіки [2; с. 77; 174].

Україна змушена докладати зусиль до усунення негативних наслідків розширення ЄС, оскільки нові члени союзу «практично переходять на правила спілкування, визначені статусом ЄС», що ускладнить вихід українських товарів на ринки сусідніх країн – членів Євросоюзу. Найближчим часом у нашої держави, ймовірно, виникнуть проблеми у торговельних стосунках зі своїми західними сусідами, які вступили до Євросоюзу. До того ж вираш від вступу України до СОТ може бути нівельований низкою окремих положень, якими обмежуватиметься доступ деяких стратегічно важливих наших товарів на ринки США та ЄС [13, с.12]. Але вступ до СОТ став важливим кроком і європейської інтеграції.

Крім того, на жаль, Україна ще надто вразлива в економічному, науково-інноваційному, інформаційно-ідеологічному та гуманітарному відношеннях. Вона набуває статусу «споживача». Як зазначає Я. Матічик, сьогодні європейське співтовариство віддає перевагу не геокультурному стаціонару, тобто історичній і мистецькій спадщині як вкладу в глобальний розвиток цивілізації, а динаміці вдосконалення й системному чи модельному оновленню організації суспільних ресурсів [15, с.75]. Крім того, орієнталістська роздвоєність України вказує, що неможливо здійснювати, з одного боку, євроатлантичну геостратегію, а з іншого – євразійську. Настав час Україні визначитися більш чітко, більш прагматично.

Перспективи вступу України до Європейського Союзу пов'язані також з розв'язанням проблеми національної безпеки. Говорячи про національну безпеку і євроінтеграцію, навряд чи можна обійти інше питання – інтеграцію євроатлантичну. Так, сьогодні Україна успішно асоціюється з процесом здійснення спільної європейської політики безпеки та оборони. Наша країна бере участь у миротворчих місіях ЄС у низці європейських країн. Зміцненню правової основи співпраці в галузі безпеки слугуватиме укладення Угоди про участь України в операціях Європейського Союзу з урегулювання кризових ситуацій, а також про безпеку процедури обміну інформацією, що очікується найближчим часом. ЄС уже сьогодні визнає позитивну роль України у підтриманні безпеки і стабільності на континенті та її високий промислово-технологічний потенціал у військовій сфері. Це підтверджується практикою запрошення України до військових навчань за участю підрозділів ЄС [4].

Однак членство в ЄС не є запорукою національної безпеки. Оскільки ідея створення спільних військових сил ЄС поки що обговорюється, і саме ЄС забезпечує свою безпеку за допомогою НАТО. В. Гречанінов зазначає, що політика у сфері безпеки та оборони Євросоюзу полягає в координації зусиль країн-членів з протидії викликам та загрозам, а не в утворенні наднаціональних структур чи військового блоку [5, с.48]. Водночас не слід забувати, що домінуюча частина країн Євросоюзу є членами НАТО. НАТО на сьогодні є найвпливовішим та наймогутнішим механізмом застосування політичної і збройної сили й за багатьма ознаками перетворюється на глобальну структуру. У таких умовах інші альтернативи посилення національної безпеки є примарними. Тривалий час входження України до структур Північноатлантичного альянсу розглядалось як суттєва передумова вступу до ЄС. Однак, як свідчить досвід Туреччини, входження до НАТО не є визначальним для євроінтеграційного руху. Нині вступ до НАТО багато в чому залежить від ставлення до країни-кандидата самого Євросоюзу. Зрозуміло, що сьогодні-завтра Україна ще не зможе стати членом Альянсу. Тому найприйнятнішою формою співробітництва з НАТО найближчим часом є продовження плану дій заради членства [10]. Навколо цього плану дій і відбуваються політична та ідеологічна боротьба в Україні у 2013 році.

Таким чином, можна зробити висновок про приналежність українського народу до великої сім'ї європейських народів. Попри всі перепони й намагання штучно залучити Україну до альтернативних концепцій суспільно-політичного розвитку, вона зберігає ті засадничі цінності та якості, які притаманні саме європейській цивілізації. Сподівання щодо активного включення України у процеси загальноєвропейського розвитку і її повноцінну інтеграцію до євроатлантичних структур базуються на об'єктивних передумовах.

Знайти своє місце у світі – центральне завдання будь-якої новосформованої держави. Для цього структурам влади треба усвідомити, чим є нова держава, куди вона рухається, якими інтелектуальними, економічними та політичними ресурсами володіє, хто її партнери і противники. Ідея політичного самовизначення нової мікроцивілізації має бути підкріплена економічним і духовним самовизначенням нації, встановленням нового типу цивілізаційних зв'язків із сусідами і зі світом.

Аналіз діяльності української політичної еліти дозволяє говорити про її значну зовнішньополітичну нерозбірливість і метушню. Чимало витрачається зусиль на облаштування сумнівних, з точки зору геостратегії, відносин. Час від часу відбувається переорієнтація з одного напрямку на інший, що нібито демонструє активність, а насправді, виливається в еволюційні втрати. Схильність до гри навколо власної геостратегії, коли євроатлантизм компенсують євразійством, нібито досягаючи таким чином паритету геополітичних впливів, не працює на користь України [9, с.78-79].

Суспільство постійно перебуває у стані нестійкої динамічної рівноваги, який зумовлюється існуванням у ньому багатьох ліній напруги і внутрішніх конфліктів. Завданням політиків є врахування всіх цих розбіжностей, що існують у суспільній уяві та реальному житті, аби не допустити руйнування соціуму.

Список використаних джерел

1. Афонін Е.А. Велика розтока (глобальні проблеми сучасності: соціально-філософський аналіз) / Е. А. Афонін, О. М. Бандурка, А. Ю. Мартинов. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2002. – 352 с.
2. Бжезінський З. Велика шахівниця / Збігнев Бжезінський. – Львів – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. – 236 с.
3. Горський В. С. Історія української філософії: підруч. / В. С. Горський, К. В. Кислюк. – К.: Либідь, 2004. – 488 с.
4. Гречанінов В. О. Шляхом Євроатлантичної інтеграції / В. О. Гречанінов // Політика і час. – 2003. – №2. – С. 26-34.
5. Гречанінов В. О. Еволюція стратегічної стабільності / В. О. Гречанінов // Політика і час. – 2002. – №9. – С. 46-52.
6. Грабовський С. Від колонії до незалежної держави: початок шляху / С. Грабовський, Л. Шкляр // Розбудова держави. – 1996. – №2. – С. 9-14.
7. Грушевський М. С. Історія України / Упорядник А. Ф. Трубайчук. – К.: Варта, 1993. – 256 с.
8. Губерський Л. В. Культура. Ідеологія. Особистість: методолого-світоглядний аналіз / Л. В. Губерський, В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко. – К.: Знання України, 2002. – 577 с.
9. Деменко О. Українська геополітика ХХІ ст.: євразійство чи євроінтеграція? / О. Деменко // Людина і політика. – 2004. – №1. – С. 73-82.
10. Дергачов О. Нова стратегія України щодо НАТО / О. Дергачов // Економічний часопис. – 2005. – №7-8. – С. 22-23.
11. Касьянов Г. В. Сучасна історія України: проблеми, версії, міркування / Г. В. Касьянов // Український історичний журнал. – 2006. – №4. – С. 4-15.
12. Кафарський В. Україна – ЄС: нові перспективи націєтворення / В. Кафарський // Політичний менеджмент. – 2005. – №3. – С. 3-15.
13. Кириченко В. П. Захід чи Схід: пошук балансу / В. П. Кириченко // Політика і час. – 2000. – №10. – С. 8-11.
14. Мадіссон В. В. Сучасна українська геополітика / В. В. Мадіссон, В. А. Шахов. – К.: Либідь, 2003. – 176 с.
15. Матійчик Я. П. Між Європою й Азією. Пріоритети зовнішньої політики України у контексті геополітичного розвитку / Я. П. Матійчик // Політика і час. – 2002. – №9. – С. 73-83.
16. Михальченко М. Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи / М. Михальченко. – Дрогобич: ВФ «Відродження», 2004. – 488 с.
17. Пашков М. Украина и расширение ЕС: проблемы, последствия, перспективы / М. Пашков, В. Чалий // Зеркало недели. – 2001. – №45 (369). – 17 ноября. – С. 5.
18. Переслегин С. Б. Самоучитель игры на мировой шахматной доске / С. Б. Переслегин. – М.: АСТ; СПб.: Terra Fantastica, 2005. – 619 с.
19. Пирожков С. Україна в геополітичному вимірі: деякі пріоритети / С. Пирожков // Україна в сучасному геополітичному просторі. – Приложение №5 (10) к журналу «Персонал». – 2000. – №2 (56). – С. 30-33.
20. Субтельний О. Україна: історія / О. Субтельний; [пер. з англ. Ю. І. Шевчука]. – К.: Либідь, 1993. – 720 с.
21. Філіпенко А. Розширення ЄС і Україна: новий формат співпраці / А. Філіпенко // Економічний часопис. – 2004. – №7-8. – С. 3-5.

П. А. Кравченко, А. И. Мельник

**ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ КУЛЬТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЙ ОПЫТ
КАК ОСНОВА ИНТЕГРАЦИИ УКРАИНЫ
В ЕВРОПЕЙСКОЕ ПРОСТРАНСТВО**

Активное включение Украины в процессы общеевропейского развития и её полноценная интеграция с европейскими структурами базируется на объективных предусловиях и собственном культурно-историческом опыте. Необходимым условием трансформации Украины в модерное европейское государство является проведение ряда экономических, политических и правовых реформ.

Ключевые слова: *геополитика, демократия, Европейский Союз, общеевропейское пространство, интеграция, культурно-исторический опыт, трансформация.*

Р. А. Kravchenko, A. I. Melnyk

**NATIONAL CULTURAL AND HISTORICAL EXPERIENCE AS A BASIC
GROUND FOR UKRAINE INTEGRATION TO EUROPEAN UNION**

The active participation of Ukraine in the process of European development and its complete integration to European state is based on objectives preconditions and its own cultural and historical experience. The significant precondition of transformation of Ukraine to modern European state is in carrying out several economic, political and juridical reforms.

Keywords: *geopolitics, democracy, European Union, the whole European Community, integration, cultural and historical experience, transformation.*

Надійшла до редакції 30 жовтня 2013 року

* * *